

ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ НЕИСПУЊЕЊА ОБАВЕЗЕ ПРЕДУГОВОРНОГ ИНФОРМИСАЊА КОРИСНИКА УСЛУГЕ ОСИГУРАЊА

Резиме

Аутор у овом чланку обрађује правне последице неиспуњења обавезе предуговорног информисања од стране осигуравача у складу са одредбама Закона о осигурању. Покушавајући да укаже на значај правних последица аутор прво анализира правну природу обавезе предуговорног информисања а потом утврђује када се све може сматрати да обавеза предуговорног информисања није испуњена где аутор поред потпуног неиспуњења обавезе утврђује још седам различитих облика делимичног неиспуњења обавезе предуговорног информисања. Централни део чланка посвећен је двама правним последицама неиспуњења обавезе предуговорног информисања: 1) новчаној казни као казнено-правној последици; и 2) поништају уговора о осигурању и последицама поништаја као грађанско-правној последици. Анализирајући последице аутор настоји да их доведе у везу са сваким утврђеним обликом неиспуњења обавезе предуговорног информисања и да процени значај сваког облика неиспуњења с становишта једне и друге правне последице неиспуњења, указујући на значај разликовања облика неиспуњења обавезе предуговорног информисања на могућност изрицања новчане казне односно могућност поништаја уговора и последица поништаја.

Кључне речи: *уговор о осигурању, предуговорно информисање, поништај уговора, накнада штете, culpa in contrahendo.*

І Увод

Иако су и пре доношења новог Закона о осигурању¹ осигуравачи имали обавезу да уговараче осигурања пре закључења уговора упознају са

1 Закон о осигурању, *Сл. гласник РС*, бр. 139/2014, ступио на снагу дана 26.6.2015. године.

битним елементима уговора о осигурању² они ту обавезу или нису уопште или је нису адекватно испуњавали. У сваком случају тек након ступања на снагу новог Закона о осигурању осигуравачи су без изузетка почели да спроводе обавезу предуговорног информисања.

Не улазећи овог пута у анализу квалитета предуговорног информисања у пракси на тржишту осигурања чини се да је потребно анализирати правне последице пропуштања (неиспуњења) обавезе предуговорног информисања од стране осигуравача. Ово због два разлога. На првом месту, чини се да је квалитет предуговорног информисања у пракси директна последица непостојања свести о могућим последицама неиспуњења обавезе предуговорног информисања. Томе је допринело, пре свега, одсуство такве одредбе у Закону о осигурању,³ а затим и недостатак судске праксе у вези са последицама неиспуњења обавезе предуговорног информисања у области осигурања.⁴ На другом месту, према мени доступној литератури домаћи аутори се углавном детаљно не баве последицама неиспуњења обавезе предуговорног информисања, задржавајући се само површно на навођењу последица неиспуњења. Због тога се чини да је потребно прво анализирати правну природу обавезе предуговорног информисања, јер без тога није могуће на прави начин сагледати последице неиспуњења, затим утврдити када ће постојати неиспуњење те обавезе и на крају утврдити које све последице могу наступити а имајући у виду управо облик и обим неиспуњења обавезе. Верујем да би једна оваква анализа допринела подизању свести код осигуравача о потреби не само постојања формалног предуговорног информисања већ и о потреби постојања квалитетног предуговорног информисања подобног да оствари своју сврху, што ће као последицу верујем имати побољшање информисаности корисника услуге осигурања као крајњег циља законодавца.⁵

2 Ова обавеза је постојала на основу одредаба чл. 13. Закона о заштити потрошача, *Сл. гласник РС*, бр. 66/2014 и 6/2016 – др. закон, а пре њега одредбама Закона о заштити потрошача, *Сл. гласник РС*, бр. 73/2010.

3 Одредбе Закона о осигурању које регулишу обавезу предуговорног информисања (чл. 82-84) не садрже правила о последицама неиспуњења такве обавезе. Једина одредба Закона о осигурању која регулише последице неиспуњења налази се у делу којим су предвиђене новчане казне (Глава XV Казнене одредбе, чл. 260, ст. 1, тач. 30).

4 Према мени доступним подацима у пракси наших судова закључно са априлом 2017. није било судског спора у вези са неиспуњењем обавезе предуговорног информисања.

5 О значају информација за финансијско образовање потрошача на тржишту осигурања вид. Катарина Иванчевић, „Финансијско образовање потрошача и делатност осигурања“, *Реформе и нови изазови у праву осигурања*, 2016, Београд, 236-241.

II Правна природа обавезе предуговорног информисања

Обавеза предуговорног информисања предвиђена је као што смо рекли одредбама чл. 82–84 Закона о осигурању. Дакле, постоји директно на основу законског прописа. Према владајућем мишљењу, са којим се аутор слаже, она није ништа друго до конкретизације општих обавеза које уговорне стране имају у фази пре закључења уговора,⁶ тј. у тзв. предуговорној фази.⁷ Наиме, у предуговорној фази стране које намеравају да закључе уговор дужне су да једна другу обавесте о свим информацијама од значаја за њихов будући уговор. Иако није изричито предвиђена одредбама Закона о облигационим односима⁸ (ЗОО)⁹ таква обавеза произлази директно из основних начела облигационог права, пре свега, начела поштења и савесности прописаног одредбом чл. 12. ЗОО.¹⁰ Ова одредба каже да су уговорне стране дужне да у *заснивању* облигационог односа (дакле у предуговорној фази) поступају у складу са начелом поштења и савесности, које свакако, између осталог, подразумева да једна другу упознају са битним чињеницама и околностима од значаја за предмет уговора о коме је реч.¹¹

Ова општа обавеза предуговорног информисања у нашем праву је конкретизирана одредбом чл. 907. ЗОО, која предвиђа обавезу уговарача осигурања да пре закључења уговора о осигурању пријави осигуравачу

6 Наташа Петровић Томић, *Заштита потрошача услуге осигурања*, 2015, Београд, 190; А. К. Stöbeuer, „Informations und Beratungspflichten des Versicherers nach VVG Reform“, *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswirtschaft*, бр. 4/2007, 477; М. Ћурковић, „Обавеза осигураватеља на предуговорно информисање евентуалног уговаратеља осигурања“, *Zbornik radova Aktuelnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, 7/2009, Мостар, 229; А. Keglević, „Обавеза обавештавања као instrument заштите потрошача с посебним освртом на потрошачки уговор о осигурању“, *Zbornik radova Aktuelnog građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, бр. 10/2012, Мостар, 425.

7 Предуговорна фаза не изједначава се са фазом преговора, већ је много шира од ње и обухвата и све оне случајеве у којима фазе преговора нема, али се уговорне стране јасно налазе у односу поводом закључења неког уговора. О појму и границама предуговорног односа вид. Ненад Грујић, „Подручје примене и правна природа одговорности због *Culpa in contrahendo*“, *Правни записи*, бр. 1/2011, 275-283.

8 Закон о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 - Уставна повеља).

9 За супротан став вид. Н. Петровић Томић (2015), 190.

10 Исто и Јаков Радишић, *Облигационо право*, Београд, 2000, 109; Наташа Томић Петровић, „Заштита потрошача услуге осигурања и информациона парадигма“, *Право и привада*, бр. 7-9/2016, 558.

11 *Ibid.*

све околности од значаја за процену ризика које су му познате или му нису могле остати непознате.¹² Међутим, ЗОО нити било који други Закон све до усвајања Закона о осигурању није предвиђао реципроцитетну обавезу предуговорног информисања на страни осигуравача. На овај начин законодавац је омогућио да положај уговарача осигурања буде подређен у односу на осигуравача, чиме је повређено једно од основних начела ЗОО прописано одредбом чл. 3. (*Равноправност страна*). Као што се види, законодавац је одредбама Закона о осигурању¹³ успоставио реципроцитет у погледу обавезе предуговорног информисања на страни уговарача осигурања и осигуравача у фази пре закључења уговора.

Обавеза осигуравача да предуговорно информише уговарача осигурања је по својој природи облигационо-правног карактера.¹⁴ Реч је о обавези са релативним дејством која постоји само у односу на конкретног уговарача осигурања који намерава да закључи уговор о осигурању, не и на свако треће лице. Релативност обавезе предуговорног информисања огледа се и у томе што она није једнака у односу на сваког потенцијалног уговарача осигурања, већ се њена садржина разликује од уговарача до уговарача (у зависности од врсте осигурања, обима покрића и других елемената конкретног уговора о осигурању). Управо та релативност у дејству обавезе предуговорног обавештавања која постоји само у односу на тачно одређено лице, оно које се нађе у позицији да је заинтересовано за закључење одређеног уговора о осигурању, налаже да се на последице њеног неиспуњења примењују правила о уговорној одговорности, једна-

12 Вид. ЗОО, чл. 907-911. ЗОО којима су детаљно разрађене последице неиспуњавања ове обавезе од стране уговарача осигурања као и изузеци од те обавезе.

13 Иако је реч о статусном закону који регулише статус и статусни положај друштава за осигурање и других учесника тржишта осигурања, и који уобичајено не садржи одредбе о обавезама у вези са уговорима о осигурању. Међутим, иако неуобичајено, овакво решење нашег законодавца није ни упоредно посматрано непознато (истом решењу је прибегла Бугарска, а сличном нпр. Немачка и Аустрија, више о томе вид. Предраг Шулејић, „Уговор о осигурању у Преднацрту грађанског Законика Србије од 2010. године“, *Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије*, Београд, 2010. 163), нити је несврхисходно. У ситуацији када рад на доношењу грађанског Законика Србије траје већ скоро десет година и када је Преднацртом грађанског Законика предвиђена готово идентична одредба (видети чл. 1402. Преднацрта), предвиђање обавезе предуговорног информисања у одредбама Закона о осигурању се чини као прихватљиво привремено решење до усвајања грађанског Законика.

14 Супротан став да обавеза предуговорног информисања није везана за уговор и да није облигационо правне већ административне природе, вид. М. Ćurković, 225.

ко као за неиспуњење других обавеза које постоје у фази предуговорног односа (тзв. одговорност због *Culpa in contrahendo*).¹⁵ Још један аргумент говори у прилог томе да се на последице неиспуњења обавезе предуговорног информисања примењују правила о уговорној одговорности, а то је чињеница да предуговорне информације које је осигуравач саопштио уговарачу осигурања у предуговорној фази у случају закључења уговора о осигурању постају његов саставни део.¹⁶

Сада када смо утврдили да је обавеза предуговорног информисања облигационо правне природе и да се за њено неиспуњење одговара по правилима о уговорној одговорности за штету, можемо да наставимо и да видимо када ће постојати неиспуњење обавезе предуговорног информисања корисника услуге осигурања.

III Неиспуњење обавезе предуговорног информисања

Пре него што анализирамо када ће постојати неиспуњење обавезе предуговорног информисања у складу са одредбама чл. 82-84 Закона о осигурању, потребно је прво да видимо у чему се та обавеза састоји. Наведеним одредбама Закон о осигурању обавезује осигуравача да уговарача осигурања обавести о најмање десет различитих информација, када је реч о уговору о неживотном осигурању,¹⁷ односно о најмање 15 информација када је реч о уговору о животном осигурању.¹⁸ Такође, када уговарач и осигураник нису исто лице, постоји обавеза обавештавања и осигураника о одређеним информацијама.¹⁹ Наравно, уколико је још нека информација битна за будући уговор о осигурању који потенцијални уговарач намерава да закључи, осигуравач је дужан да га упозна и са таквом информацијом, јер Закон о осигурању прописује само минимум информација, оне које у сваком случају морају бити саопштене уговарачу односно осигуранику. При томе, Закон прописује да осигуравач наведене информације мора саопштити уговарачу пре закључења уговора и то на начин да буду прегледне, разумљиве и на српском језику.²⁰ Такође, осигура-

15 О правној природи *Culpa in contrahendo* вид. Н. Грујић (2011), 284-294; Аустријско право, такође, одговорност због неиспуњења обавезе предуговорног информисања третира као облик одговорности због *Culpa in contrahendo*. Вид. В. Jürgen *et alia* (eds.), *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*, Köln, 2014, 126.

16 ЗЗП, чл. 13, ст. 5.

17 Закон о осигурању, чл. 82, ст. 2.

18 Закон о осигурању, чл. 82, ст. 2.

19 Закон о осигурању, чл. 82, ст. 4.

20 Закона о осигурању, чл. 84, ст. 1.

вач мора обавезу предуговорног информисања да испуни у писаној форми или на другом трајном носачу података који уговарачу осигурања омогућава да сачува податке, да им приступи и да их репродукује у неизмењеном облику.²¹

Да би предуговорно информисање било адекватно односно да би се постигао циљ предуговорног информисања²² осигуравач је дужан да приликом саопштавања наведених информација поштује одређене основне принципе предуговорног информисања, а то су: 1) индивидуални приступ обавези предуговорног информисања; 2) сажето, јасно и разумљиво информисање; и 3) благовремено информисање.²³ Из наведеног произлази да ће осигуравач испунити своју обавезу предуговорног информисања само онда када у писаној форми или на другом трајном носачу информација саопшти све наведене информације уговарачу осигурања (и осигураннику када то није исто лице) поштујући при томе основне принципе предуговорног информисања.²⁴ Одатле произлази да неиспуњење обавезе предуговорног информисања може бити потпуно и делимично. Потпуно неиспуњење ће постојати када уговарач осигурања уопште не испуни своју обавезу саопштавања предуговорних информација. Делимично неиспуњење ће постојати у следећим случајевима:

а) Када осигуравач саопшти уговарачу осигурања све потребне информације, али не у писаној форми или на другом трајном носачу података који му омогућава приступ и репродукцију података у сваком тренутку;

б) Када осигуравач саопшти уговарачу осигурања све потребне информације, али не благовремено, већ му их саопшти у тренутку закључења уговора или након закључења уговора;

с) Када осигуравач саопшти уговарачу осигурања све потребне информације, али не поштујући принцип индивидуалног приступа оба-

21 Закон о осигурању, чл. 84, ст. 2.

22 О циљевима предуговорног информисања видети детаљније Ненад Грујић, Аида Муслијовић, „Спровођење обавезе предуговорног информисања корисника услуге осигурања у пракси осигуравајућих друштава код нас“, *Право и привреда*, бр. 7-9/2016, 602; Катарина Иванчевић, „Законска обавеза информисања потрошача и обмањујуће пословање“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2012, 506-507.

23 О принципима предуговорног информисања вид. Н. Грујић, А. Муслијовић, 603-604.

24 О томе како треба да изгледа садржина сваке појединачне информације да би била уподобљена основним принципима предуговорног информисања, видети: Н. Грујић, А. Муслијовић, *Ibid.*, 605-622.

вези предуговорног информисања, већ му саопшти уопштене информације за одређену врсту осигурања;

d) Када осигуравач саопшти уговарачу осигурања све потребне информације, али не сажето, јасно и разумљиво;

e) Када осигуравач саопшти уговарачу осигурања све потребне информације, али једну или неке од њих не сажето, јасно и разумљиво,

f) Када осигуравач саопшти уговарачу све потребне информације, али пропусти да их саопшти осигуранику, и обрнуто;

g) Када осигуравач пропусти да саопшти једну или више информација, без обзира да ли су друге саопштене уз поштовање основних принципа предуговорног информисања.

Као што се види неиспуњење обавезе предуговорног информисања може да се јави у неколико видова, од потпуног неиспуњења па до чак седам различитих видова делимичног неиспуњења. Поставља се питање, да ли су сви ови облици неиспуњења једнако значајни с становишта наступања правних последица неиспуњења обавезе предуговорног информисања? Пре одговора на ово питање, да видимо прво које су правне последице неиспуњења обавезе предуговорног информисања, па потом и да ли су једнако применљиве на сваки од облика неиспуњења које смо утврдили.

IV Две врсте правних последица

Неиспуњење обавезе предуговорног информисања од стране осигуравача може довести до најмање две правне последице, једне грађанско-правне и друге казнено-правне.

1. Казнено-правне последице

Казнено-правна последица прописана је одредбом чл. 260, ст. 1, тач. 30) Закона о осигурању која предвиђа новчану казну у распону од 100.000,00 РСД до 5.000.000,00 РСД за осигуравача који уговарачу осигурања/осигуранику не пружи одговарајуће информације из чл. 82-84 Закона о осигурању или му их не пружи на одговарајући начин.²⁵ Из формулације наведене одредбе може се закључити да новчана казна може бити изречена осигуравачу како за потпуно неиспуњење обавезе предуговорног информисања, тако и за делимично неиспуњење обавезе предуговорног информисања. Чини се да законодавац под „непружањем информа-

²⁵ Вид. Закон о осигурању, чл. 260, ст. 1, тач. 30).

ција на одговарајући начин“ подразумева управо саопштавање потребних информација које није у складу са основним принципима предуговорног информисања, што обухвата све облике делимичног неиспуњења које смо претходно навели под тачкама а) – е) у претходном поглављу. Облик делимичног неиспуњења који смо дефинисали под тачком f) у претходном поглављу (саопштавање информација уговарачу али не и осигуранику и обрнуто, потпадало би у смислу одредбе чл. 260, ст. 1, тач. 30) Закона о осигурању у потпуно неиспуњење обавезе предуговорног информисања.

У свим овим облицима неиспуњења обавезе предуговорног информисања, било да је реч о потпуном неиспуњењу или неком облику делимичног неиспуњења, осигуравачу може бити изречена новчана казна. Спорно једино може бити делимично неиспуњење које се огледа у пропуштању осигуравача да уговарачу/осигуранику саопшти једну или више информација уз истовремено саопштавање осталих информација (облик неиспуњења претходно дефинисан под тачком g) претходног поглавља. Тачније да ли изостанак било које од информација предвиђених одредбом чл. 82. Закона о осигурању може довести до изрицања новчане казне осигуравачу? Чини се да упркос томе што то не произлази из језичког тумачења одредбе чл. 260, ст. 1, тач. 30) Закона о осигурању изостанак неке информације не мора нужно значити и казну за осигуравача. Наиме, ако пођемо од сврхе предуговорног информисања очигледно је да све информације које су наведене у чл. 82. Закона о осигурању немају једнак значај за уговарача осигурања/осигураника, те да изостанак неких нема једнак значај на необавештеност уговарача осигурања односно осигураника о својим правима и обавезама. Тако, изостављање информације о осигураним ризицима или искључењима нема исти значај као изостављање информације о висини пореза на премију осигурања (под условом да је уговарачу саопштена информација о укупном износу премије осигурања са урачунатим порезом) или информација о року у коме понуда везује друштво за осигурање (када се уговор о осигурању не закључује путем понуде), или рецимо информације о правној форми или седишту друштва за осигурање немају једнак значај као информације о праву на раскид или трајању уговора о осигурању.

Чини се да би увек требало поћи од питања да ли је изостанком неке од информација побројаних у чл. 82. Закона о осигурању, осигуравач: 1) довео уговарача осигурања/осигураника у заблуду у вези са постојањем неког права или обавезе; или 2) ускратио уговарача осигурања/осигураника у неком његовом праву (да ли му је онемогућио или оте-

жао коришћење неким правом). Уколико то јесте случај, чини се да би било оправдано изрећи осигуравачу новчану казну због изостанка неке од информација које доводе уговарача осигурања/осигураника у заблуду или му ускраћују или отежавају коришћење неког права и то без обзира да ли је реч о недостатку информације која је изричито наведена одредбом чл. 82. Закона о осигурању или је реч о некој другој информацији коју је било потребно саопштити уговарачу осигурања/осигуранику ради његове потпуне и правилне информисаности.²⁶ У противном уколико изостанак неке информације не доводи до такве последице, чини се да не би било оправдано осигуравачу изрећи новчану казну због ускраћивања такве информације. На пример, уколико осигуравач не саопшти осигуранику (када је уговарач различито лице) информације у вези са висином премије осигурања или правом на раскид уговора о осигурању, тиме осигураник није ускраћен ни за једну информацију која се тиче његових права и обавеза из уговора о осигурању будући да је и обавеза плаћања премије и право на раскид уговора нешто што припада уговарачу осигурања, а не осигуранику. Исто тако, уколико би те информације биле ускраћене уговарачу осигурања, постојало би неадекватно предуговорно информисање, јер је реч о информацијама које су од значаја за уговарача осигурања. Такође, уколико за конкретни уговорни однос не постоји право на раскид уговора на страни уговарача, довољно би било да осигуравач упозна уговарача о томе а не и да му доставља и информације о условима раскида као што то налаже одредба чл. 82, ст. 1, тачка б) Закона о осигурању.²⁷

Као што се види у сваком конкретном случају би требало проценити да ли је изостанком неке од информација осигуравач довео у заблуду уговарача осигурања/осигураника или му је ускратио или отежао вршење неког права па ако то јесте случај изрећи му новчану казну прописану одредбом чл. 260, ст. 1, тачка 30) Закона о осигурању. С обзиром да је НБС као надзорни орган за тржиште осигурања надлежна и овлашћена за изрицање наведене новчане казне, а како у досадашњој пракси примене Закона о осигурању још увек није изрекла ниједну казну због неиспуњења обавезе предуговорног информисања, остаје да видимо ка-

26 Ово због тога што одредба чл. 82, ст. 1-2 Закона о осигурању набраја само минимум информација које је потребно саопштити уговарачу осигурања, што значи да су осигуравачи дужни да саопште и друге информације од значаја за уговарача осигурања/осигураника а имајући у виду конкретни уговор о осигурању који уговарач намерава да закључи.

27 Закон о осигурању, чл. 82, ст. 1, тач. б).

кве ће критеријуме НБС заузети приликом процене адекватности предуговорног информисања. Поред тога, биће занимљиво видети какав ће став НБС заузети у вези са тим да ли ће казне изрицати за сваки учињени пропуст у вези предуговорног информисања, тј. за сваки уговор посебно или ће посматрати одређени сегмент пословања друштва за осигурање или пак читаво пословање као целину па тако ценити испуњеност обавезе предуговорног информисања. Ово сматрам веома значајним, јер ми се чини да потенцијално може доћи до обесмишљавања ове казнено-правне последице неиспуњења обавезе предуговорног информисања. Наиме, ако пођемо опет од језичке формулације одредбе чл. 260, ст. 1, тач. 30) Закона о осигурању,²⁸ произлази да је довољно да осигуравач не испуни обавезу предуговорног информисања само једном, тј. у односу на само једног уговарача осигурања/осигураника због чега му може бити изречена новчана казна. То наравно није спорно, али с обзиром на потенцијалну висину казне (па и доњи лимит) поставља се питање шта ће се десити у случају да осигуравач не испуни обавезу предуговорног информисања у односу на велики број осигураника?²⁹ Да ли ће НБС у том случају изрећи конкретном осигуравачу онолико појединачних казни колико је пута пропустио да изврши обавезу предуговорног информисања или ће му изрећи само једну имајући у виду квалитет предуговорног информисања за одређену врсту осигурања или неки други ужи сегмент у којем су установљене неправилности у погледу испуњења обавезе предуговорног информисања? Уколико НБС буде изрицала казне за свако појединачно неиспуњење обавезе предуговорног информисања постоји могућност да казне за осигураваче буду веома високе, потенцијално до те мере да угрозе опстанак осигуравајућег друштва, што свакако није била намера законодавца када је утврђивао висину новчане казне за неиспуњење обавезе предуговорног информисања. С друге стране, уколико НБС буде поступала на супротан начин и новчане казне изрицала посматрајући не појединачне уговорне односе већ уже или шире сегменте пословања друштва за осигурање и процењивала квалитет испуњења предуговорног информисања на тај на-

28 Законодавац се користи изразом „не пружи уговарачу осигурања / осигуранику“, дакле инкриминушућу радњу опредељује у једнини, а не у континуитету и множини у ком случају би требало да стоји: „не пружа уговарачима осигурања / осигураницима“.

29 При томе, ово није немогуће да се догоди имајући у виду квалитет предуговорног информисања у овом тренутку на тржишту осигурања у Републици Србији где осигуравачи углавном само формално испуњавају обавезу предуговорног информисања не инсистирајући на принципима предуговорног информисања и не водећи рачуна о томе да ли је сврха предуговорног информисања постигнута.

чин, постоји опасност да с обзиром на максимални износ висине казне друштва за осигурање не буду довољно мотивисана да побољшају квалитет предуговорног информисања, што једнако као у претходном сценарију није била намера законодавца. Дакле, остаје да се види како ће НБС примењивати одредбу чл. 260, ст. 1, тач. 30) Закона о осигурању и какве ће то последице на тржишту осигурања имати на средњи и дужи рок.

2. Грађанско-правне последице

Друга правна последица неиспуњења обавезе предуговорног информисања јесте грађанско-правне природе и огледа се у могућности поништаја уговора од стране уговарача осигурања са свим последицама које то повлачи са собом. Ова последица иако није предвиђена одредбама Закона о осигурању произлази из одредбе чл. 13, ст. 7. ЗЗП³⁰ која се и пре ступања на снагу Закона о осигурању примењивала на обавезу предуговорног информисања осигуравача. Ова одредба каже да уколико трговац (у овом случају осигуравач) не испуни обавезу предуговорног информисања, потрошач (у овом случају уговарач осигурања) има право да захтева поништење уговора о осигурању у року од годину дана од дана закључења уговора.

Приметно је да је законодавац ускратио уговарача осигурања у трајању права да захтева поништај уговора, будући да је према општим правилима облигационог права рок за поништај годину дана од дана сазнања (субјективни рок) за разлог који уговор чини рушљивим (у овом случају заблуда) а у сваком случају три године од дана закључења уговора (објективни рок).³¹ Одредба чл. 13, ст. 7. ЗЗП предвиђа само објективни рок и то од годину дана, чиме је потрошач односно у нашем случају уговарач осигурања значајно ускраћен у вршењу права на поништај уговора о осигурању. Међутим, ову одредбу треба довести у везу са одредбама чл. 907-911 ЗОО које регулишу реципроцитетна права осигуравача. Наиме, одредба чл. 908, ст. 3. ЗОО ограничава право осигуравача да захтева поништај уговора о осигурању а због заблуде у коју га је довео уговарач осигурања намерном нетачном пријавом околности од значаја за оцену ризика на период од три месеца од дана сазнања за такву нетачну пријаву. Дакле постоји само субјективни рок знатно краћи од општег субјективног рока од годину дана. Чињеница да није прописан објективни рок значи да се примењује општи објективни рок из 117, ст. 2. ЗОО од три го-

30 ЗЗП, чл. 13, ст. 7.

31 ЗОО, чл. 117, ст. 1. и 2.

дине од дана закључења уговора, што с друге стране опет ставља осигураваача у нешто повољнији положај у односу на уговарача и његово право на поништај уговора због заблуде. Додатно томе, уколико је уговарач не-намерно дао нетачну пријаву или је пропустио да обавести осигураваача о појединим околностима од значаја за оцену ризика осигураваач има и право на једнострани раскид уговора о осигурању које може вршити у преклузивном року од месец дана од дана сазнања за такву нетачну пријаву.³² Дакле осигураваач има додатно право (које уговарач нема),³³ што представља погодност, јер раскид уговора омогућава излазак из уговора без ангажовања суда (што је у случају права на поништај неопходно) само на основу једностране изјаве воље. Међутим, Преднацрт грађанског Законика Србије³⁴, који садржи у погледу обавезе предуговорног информисања битно сличну одредбу као и Закон о осигурању,³⁵ уговарачу осигурања и осигуранику³⁶ даје овлашћење на једнострани раскид уговора због неиспуњења обавезе предуговорног информисања и то у року до месец дана од дана сазнања за неиспуњење обавезе предуговорног информисања (субјективни рок), а најкасније у року од годину дана од дана закључења уговора о осигурања (објективни рок), са правом на накнаду претрпљене штете.³⁷ Уколико и када ова одредба буде постала део нашег важећег правног поретка грађанско-правне последице неиспуњења обавезе предуговорног информисања ће постати још значајније, а права осигураника и уговарача осигурања још ефективнија, јер ће им право на рас-

32 ЗОО, чл. 909, ст. 1.

33 Реч је о ретком случају за наше право у којем се одступа од општег правила које каже да се у случају постојања мана воље уговорној страни даје право на поништај, а не на раскид уговора.

34 Доступан на: http://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/260615-nacrt_gradjanskog_zakonika.html.

35 Упор. Преднацрт, чл. 1402, ст. 1-2 и Закон о осигурању, чл. 82, ст. 1-2.

36 Законодавац овде право на раскид даје осигуранику с тим што у загради наводи и уговарача осигурања, полазећи вероватно од претпоставке да је реч о истом лицу. Међутим, поставља се питање шта ће се десити у случају када нису иста лица и како ће осигураник остварити право на раскид уговора који није закључио? Чини се да ће у наредном периоду пре усвајања коначне верзије одредбе чл. 1402. бити потребно извршити додатна прецизирања о праву на раскид и последицама раскида у овом случају.

37 Вид. Преднацрт, чл. 1402, ст. 5. Овакво решење није упредно уобичајено, јер у већини других земаља уговарач осигурања има право на поништај уговора због неиспуњења обавезе предуговорног информисања, а не право на раскид уговора. О решењу немачког и француског законодавца видети: Н. Петровић-Томић (2015), 184-185; За грчко право, вид. А. Е. Douga, „Consumer protection in Greece, especially in Insurance Contracts“, *Зборник радова Правног Факултета у Нишу*, бр. 70/2015, 850.

кид уговора омогућити брз и једноставан излазак из уговора са правом да захтевају накнаду штете од осигураваача.

Вратимо се сада постојећој регулативи и праву уговараача осигурања да захтева поништај уговора о осигурању због неиспуњења обавезе предуговорног информисања. У случају да уговараач осигурања захтева поништај уговора поставља се питање да ли сваки облик неиспуњења како смо дефинисали у одељку III (*Неиспуњење обавезе предуговорног информисања*) има једнак значај с аспекта права на поништај уговора? У одговору на ово питање, чини се ваља поћи од истог принципа који смо установили приликом процене адекватности изрицања новчане казне. Тим пре што је право на поништај уговора као субјективно право везано искључиво за постојање заблуде у погледу неког права или обавезе из грађанско-правног облигационог односа из уговора о осигурању. У том смислу се чини оправданим признати право на поништај уговора уговараачу осигурања само у случају да је доведен у заблуду у вези са неким правом или обавезом из уговора о осигурању, а због неиспуњења обавезе предуговорног информисања од стране уговараача осигурања. Ако пођемо од овог принципа као руководног већ на први поглед се чини да сви претходно побројани облици неиспуњења обавезе предуговорног информисања немају једнак значај односно да неће сви довести до поништаја уговора. Тако, само по себи се подразумева да у случају потпуног неиспуњења обавезе предуговорног информисања треба поништити уговор, јер је осигураваач пропустио да уговараача информише о било ком праву или обавези и тако га јесте довео у заблуду. Што се тиче облика неиспуњења које смо претходно дефинисали у одељку III под тачкама а) – д) а који се свде на извршење обавезе предуговорног информисања које није у складу са основним принципима предуговорног информисања, право на поништај уговора би једнако постојало као и у случају потпуног неиспуњења. Ово због тога што у свим тим случајевима није остварена сврха предуговорног информисања и уговараач осигурања није на одговарајући начин упознат са својим правима и обавезама. Међутим, када је реч о облицима делимичног неиспуњења обавезе предуговорног информисања дефинисаним под е)³⁸ и г)³⁹ у одељку 3, чини се да треба водити рачуна о томе да ли је информација која није саопштена уговараачу осигурања или му

38 Када осигураваач саопшти уговараачу осигурања све потребне информације али једну или неке од њих не сажето, јасно и разумљиво.

39 Када осигураваач пропусти да саопшти једну или више информација, без обзира да ли су друге саопштене уз поштовање основних принципа предуговорног информисања.

није саопштена јасно, сажето и разумљиво релевантна за облигационо правни однос поводом уговора о осигурању и да ли је довела уговарача осигурања у заблуду у погледу неког права или обавезе из уговора о осигурању. На пример, уколико уговарач осигурања тражи поништај уговора, јер је погрешно веровао да је уговором покривен одређени ризик а он није покривен, а осигуравач га је обавестио о томе и није га довео заблуду, али га јесте погрешно предуговорно информисао о року у којем понуда обавезује друштво (или начину и заштити његових права и интереса код друштва за осигурање), уговарачу осигурања не би требало признати право на поништај уговора. Супротно томе, уколико је осигуравач пропустио да обавести уговарача осигурања о постојању одређеног искључења у вези са осигураним покрићем или му је ту информацију саопштио на начин да уговарач није могао да разуме њен прави значај, уговарачу осигурања треба признати право на поништај уговора. У складу са наведеним може се закључити да уколико осигуравач не испуни обавезу предуговорног информисања у вези са саопштавањем информација које се односе на: правну форму друштва за осигурање; висину пореза на премију осигурања и других тошкова (под условом да је наведен укупан износ плаћања); року у којем понуда обавезује осигуравача (уколико се уговор не закључује путем понуде); начину заштите права уговарача и интереса код друштва за осигурање; називу, седишту и адреси органа надлежног за надзор над пословањем друштва за осигурање и начину заштите права и интереса код тог органа; као и свим другим информацијама које у конкретном уговорном односу нису релевантне за уговарача осигурања без обзира на то што су прописане одредбом чл. 82, ст. 1-2 Закона о осигурању, неће постојати разлог за поништај уговора о осигурању будући да тиме уговарач осигурања неће бити доведен у заблуду у вези са било којим правом или обавезом из облигационог односа поводом уговора о осигурању.⁴⁰ У сваком случају, у ситуацији апсолутног непостојања судске праксе у вези с овим потребно је сачекати и видети какав став ће заузети судска пракса.

Сада када смо видели у којим случајевима може доћи до поништаја уговора о осигурању, потребно је видети и које су последице поништаја. Према општим правилима о последицама поништаја уговора⁴¹ две су последице поништаја: повраћај датог и накнада штете. У вези са обаве-

40 Слично томе, вид. Предраг Шулејић, „Заштита потрошача и уговор о осигурању“, *Правни живот*, бр. 3-4/2008, 48.

41 ЗОО, чл. 113, 115. Више о томе вид. Ј. Радишић, 176-177.

зом повраћаја датог, само по себи се разуме да ће у случају поништаја уговора о осигурању само осигуравач имати обавезу поврата примљених износа на име премије осигурања под условом да претходно није исплатио штету. Уколико јесте, обавеза поврата ће постојати и на страни уговарача осигурања, односно осигураника.⁴² Када је у питању накнада штете, одредба чл. 13, ст. 7. ЗЗП не предвиђа обавезу накнаде штете, али се у том случају имају применити општа правила ЗОО. Тако чл. 115. ЗОО каже да страна на чијој се страни налази узрок рушљивости уговора одговара другој страни за штету ако она није знала и није могла знати за постојање разлога рушљивости. Пренесено на терен уговора о осигурању и поништаја уговора због неиспуњења обавезе предуговорног информисања ова одредба нема никакав значај будући да је заблуда која се налази на страни уговарача осигурања проузрокована од стране осигуравача, чиме се искључује свака одговорност уговарача осигурања по одредби чл. 115. ЗОО. Међутим, то не значи да не постоји одговорност осигуравача за штету коју трпи уговарач осигурања, односно осигураник. Наиме, иако по општим правилима о последицама поништаја уговора примењеним на наш поништај и по одредби чл. 13, ст. 7. ЗЗП не постоји одговорност осигуравача за накнаду штете коју трпи уговарач осигурања односно осигураник, одговорност осигуравача произлази из *Culpa in contrahendo* као што смо већ рекли у одељку II. Пропуштајући да испуни обавезу предуговорног информисања која је релативне природе и која се огледа у ваљаном информисању уговарача осигурања о свим правима и обавезама из будућег уговора о осигурању, осигуравач је прекршио своје обавезе које је имао у предуговорној фази а које се заснивају на општим начелима облигационог права и због којих постоји његова одговорност за штету коју претрпи уговарач осигурања односно осигураник и то према правилима о уговорној одговорности за штету. Наравно, уговарач осигурања, односно осигураник мора да докаже да је претрпео штету неиспуњењем обавезе предуговорног информисања од стране осигуравача. У том смислу, чини се да највећи значај имају информације које се тичу осигураних

42 Међутим у овом случају се оправдано може поставити питање колико ће уговарач / осигураник бити мотивисан за поништај уговора. Због тога се чини да би раскид уговора с дејством само за будуће био много примеренији механизам заштите права осигураника за случај неиспуњења обавезе предуговорног информисања. Такву одредбу са нешто ужим дејством, јер обухвата могућност раскида само у случају неслагања између покрића наведеног на предуговорном обавештењу и оног из полисе осигурања, садржи одредба чл. 2:202 (2) Principles of European Insurance Contract Law (PEICL).

ризика,⁴³ искључења која се односе на те ризике и времена трајања осигурања, јер је у погледу других информација тешко замислити (не и немогуће) постојање штете због несаопштавања таквих информација. Уколико, пак, осигуравач пропусти да испуни обавезу предуговорног информисања у погледу информација које се тичу осигураних ризика, искључења у вези са њима и дужине трајања осигурања, па се испостави да одређени штетни догађај који се деси осигуранику није покривен уговором о осигурању, а осигураник то услед неиспуњења обавезе предуговорног информисања није знао ни могао знати, постојала би одговорност осигуравача за штету коју због тога трпи осигураник.⁴⁴ Осигураник би само морао да докаже да би, да је знао да уговором о осигурању није покривен одређени штетни догађај, закључио други уговор о осигурању којим би таква шета била покривена. При томе, само се поставља питање да ли би судови требало да пођу од тога да би сваки просечан уговарач осигурања/осигураник у таквој ситуацији да је знао да уговором није покривена одређена штета закључио други уговор којим би била покривена. Чини се да на ово питање није могуће дати начелан одговор и да треба у сваком конкретном случају поћи од тога да ли се ради о уобичајеном ограничењу и искључењу осигураног покрића за ту врсту осигурања, јер у том случају требало би поћи од тога да би уговарач осигурања/осигураник да је знао за недостатак у покрићу, закључио други уговор о осигурању. У супротном уколико се ради о неуобичајеном ограничењу или искључењу покрића и у одсуству доказа о потреби осигураника/уговарача о баш таквом покрићу, требало би поћи од тога да уговарач осигурања/осигураник не би закључио други уговор о осигурању.⁴⁵

43 Слично томе и Наташа Петровић-Томић, „Заштита потрошача услуге осигурања и информациона парадигма“, *Право и привреда*, бр. 7-9/2016, 575.

44 У француском праву је изричито предвиђено да осигуравач који уговарача не информиса о недостацима у покрићу или искључењу појединих штета, таква ограничења и искључења не може да истиче према осигуранику и дужан је да му накнади штету чак и када су таква ограничења и искључења касније унета на полису или су наведена у условима осигурања. О томе више вид. Н. Петровић-Томић (2015), 170. Ово решење се чини као много боље од решења нашег законодавца односно последица која произлазе из домаће регулативе, јер санкција у виду немогућности истицања ограничења и искључења према осигуранику се чини много ефикаснијим и једноставнијим средством, него накнада штете по основу одговорности за неиспуњење обавезе предуговорног информисања. Иако оба средства дају исти резултат, решење француског права је знатно једноставније и ефикасније са становишта заштите интереса осигураника.

45 За нешто другачији став видети: А. Borselli, „Cognasceat emptor: о обавези осигуравача на давање информација потенцијалном осигуранику у Европи“, *Ревизија за право осигурања*, бр.

V Закључак

Као што се види последице неиспуњења обавезе предуговорног информисања од стране осигураваача могу бити потенцијално врло тешке како с аспекта висине казне за осигуравааче тако и с аспекта грађанско-правних последица на уговорни однос и одговорности осигураваача за штету. Иако у овом тренутку свест о овим последицама није довољно развијена, за шта постоје различити узроци, што је свакао узрок непостојања судских спорова, основано се у будућности може очекивати да ће доћи до повећања правног и других ризика због неадекватног предуговорног информисања. Ако не пре, онда најкасније са ступањем на снагу одредбе Преднацрта грађанског Законика Србије која ће по први пут на једном месту у оквиру једног члана дефинисати и последице раскида уговора због неиспуњења обавезе предуговорног информисања и то пре свега кроз право на једностранни раскид уговора и обавезу на накнаду штете, што ће сасвим сигурно довести до „експлозије“ броја судских спорова. Осигураваачима остаје да у овом „прелазном периоду“ на време препознају значај предуговорног информисања и да побољшањем квалитета испуњења обавезе предуговорног информисања превентивно утичу на смањење ризика.

Nenad GRUJIĆ, PhD

Generali Osiguranje Serbia а.д.о. Belgrade

LEGAL CONSEQUENCES OF FAILURE OF THE INSURER TO FULFILL THE OBLIGATION OF PROVIDING PRE-CONTRACTUAL INFORMATION

Summary

In this article the author analyzes the legal consequences of failure of the Insurer to fulfill the obligation of providing pre-contractual information in accordance with the provisions of the Insurance Law. Trying to point out the importance of the legal consequences, the author first analyzes the legal nature of the obligation of providing pre-contractual information, and then establishes the cases in which the obligation of providing pre-contractual information can be deemed unfulfilled where, in addition to the complete failure to fulfill the

2/2012, 53; Jürgen Basedow, „Insurance Contract Law as Part of an Optional European Contract Act“, *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, бр. 498/2003, 98.

obligation, the author points out seven different forms of partial failure to fulfill the obligation of providing pre-contractual information. The central part of the article is devoted to two legal consequences of failure to fulfill the obligation of providing pre-contractual information: 1) a fine as a criminal-legal consequence; and 2) annulment of the insurance contract and civil-legal consequences of the annulment. In analyzing the consequences the author attempts to make a connection between them and every established form of failure to fulfill the obligation of providing pre-contractual information, and to assess the significance of each form of non-fulfillment, from the perspective of both legal consequences of non-fulfillment, pointing out to the importance of distinguishing forms of failure to fulfill the obligation of providing pre-contractual information to the possibility of imposing a fine, or the possibility of annulment of the contract and the consequences thereof.

Key words: *insurance contract, pre-contractual information, contract annulment, indemnity, culpa in contrahendo.*